

Vart leder lågkvalificerade jobb?

SIMON EK arbetade tidigare som sekreterare för Arbetsmarknads-ekonomiska rådet. Under hösten 2018 påbörjade han sina doktorandstudier i nationalekonomi vid Uppsala universitet. simon.ek@ifn.se

Nya typer av permanenta ”enkla jobb” med lägre löner än i dag skulle sannolikt öka sysselsättningen bland utsatta grupper. Men permanenta jobb medför också en större risk att fastna på låga löner än tidsbegränsade (subventionerade) anställningar. Denna artikel studerar hur det gick på lång sikt för tidigare arbetslösa som tog redan existerande lågkvalificerade jobb för att bättre förstå vilken roll sådana jobb kan spela för personer med svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden.

Sverige har liten lönespridning, höga kollektivavtalade minimilöner och få lågkvalificerade (”enkla”) jobb. Samtidigt har många med låga färdigheter, inte minst lågkvalificerade utrikes födda, svårt att etablera sig på arbetsmarknaden.¹

De senaste åren har det förts en intensiv debatt om huruvida en ökad lönespridning skulle leda till att fler lågkvalificerade jobb skapas och därigenom bidra till en högre sysselsättning för utsatta grupper. Det har också lagts flera olika förslag på nya tidsbegränsade anställningsformer med lägre lönekostnader. I mars i år enades arbetsmarknadens parter och regeringen om de s k etableringsjobben.

Frågan är om ännu en tidsbegränsad subventionerad anställningsform kan bidra till att ytterligare förbättra utsatta gruppers etablering. Etableringsjobben är visserligen tänkta att vara så enkla som möjligt för arbetsgivaren. De har också tagits fram och förankrats av parterna.² Men jag har ändå svårt att se vad i anställningsformen som skulle göra att denna lyckas väsentligt mycket bättre än befintliga (redan generösa) anställningsstöd.

Ett komplement till subventionerade anställningar är att försöka skapa nya typer av lågkvalificerade jobb med permanent lägre lönekostnader. Sådana förslag har bl a framförts av Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017) och SNS Konjunkturråd (2017).³ Tanken är att parterna ska förhandla fram särskilda typer av jobb som i dag inte finns i kollektivavtalen och som därför kan betalas lägre. Ett sådant förfarande medför sannolikt en lägre risk att befintligt anställda skulle få lägre löner än om minimilönerna i stället på bred front sänktes för redan existerande yrken. Det

Artikeln bygger på kapitel 8 i Arbetsmarknadsekonomiska rådets (2018) rapport *Olika vägar till jobb*. Jag tackar Lars Calmfors och Lina Aldén för värdefulla synpunkter.

¹ Se t ex Finanspolitiska rådet (2016) och Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016, 2017).

² Se LO (2018) för en mer ingående beskrivning av etableringsjobben.

³ Här bör sägas att författaren till denna artikel tidigare arbetat både som sekreterare för Arbetsmarknadsekonomiska rådet och som assistent till SNS Konjunkturråd.

senare skulle kunna resultera i relativt dyrköpta nya jobb.⁴

En vanlig invändning mot detta förslag är att det inte finns utrymme för nya (eller fler) enklare jobb.⁵ En enkätundersökning som Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017) genomförde under hösten 2016 talar dock emot detta. Där tillfrågades företag om de skulle anställa på nya typer av enklare jobb om lönen kunde sättas till 14–15 000 kr.⁶ En tredjedel av de svarande uppgav att de var beredda att göra det. På frågan vilka typer av arbeten det skulle vara svarade företagen genomgående att det gällde jobb med avlastande funktioner (som allt-i-allo, ”plock-och-pack”, vaktmästare och receptionister etc).⁷

Permanenta lågbetalda jobb medför dock en större risk att personer fastnar på dessa och att det leder till bestående inkomstskillnader. Ett lågbetalt jobb är visserligen bättre än att få en ännu lägre inkomst från försörjningsstöd.⁸ Men ambitionen bör vara att personer också ska ha möjlighet att på sikt röra sig vidare till bättre betalda, mer kvalificerade tjänster. En större rörlighet på arbetsmarknaden skulle innebära dels bättre individuella utfall, dels samhällsekonomiska vinster av att arbetstagarna utför arbetsuppgifter med högre produktivitet.

Det finns relativt lite kunskap om hur viktig kvalifikations- och lönenivån på en inledande anställning är för det framtida arbetsmarknadsutfallet samt hur stor rörligheten är för personer med svag initial anknytning till arbetsmarknaden. Däremot finns det mycket starka uppfattningar om detta i den politiska debatten. Det indikerar ett behov av bättre kunskapsunderlag.

Att avgöra hur stor rörligheten skulle vara för personer – vilka i dag inte lyckas få en anställning – som anställs på jobb som ännu inte existerar är svårt. Men för att bättre förstå vilken roll lågkvalificerade jobb kan spela för personer som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden studerar denna artikel det långsiktiga arbetsmarknadsutfallet för tidigare arbetslösa som anställts på redan existerande lågkvalificerade jobb.

Artikeln använder benämningarna lågkvalificerade eller enkla jobb. Med det senare menas att jobben är enkla att kvalificerade sig för – inte att de är enkla att utföra. De yrken som studeras tillhör den lägsta av de fyra

⁴ Detta kan jämföras med sänkningarna av arbetsgivaravgiften för unga 2007 och 2009 som resulterade i få nya och för staten mycket dyra jobb (se Egebark och Kaunitz 2013). Min tolkning är att lönekostnadssänkningar måste vara mycket riktade (snarare än generella) för att vara effektiva. Dock behövs sänkta minimilöner inte till samma grad som arbetsgivaravgiften påverkar lönekostnaden leda till sänkta faktiska löner.

⁵ Se *text* Valentin (2017).

⁶ Enkäten skickades till ut till knappt 49 000 företag i ett register från Marknadsinformation i Sverige AB. Drygt 7 100 (15 procent) av företagen svarade på enkäten.

⁷ Se också den genomgång av forskningen om sysselsättningseffekter av minimilöner som gjordes i Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016). En majoritet av svenska empiriska studier finner att högre minimilöner leder till lägre sysselsättning (särskilt för anställda med allra lägst kvalifikationer).

⁸ SNS Konjunkturråd (2017) visar att riksnormen för försörjningsstöd inte har räknats upp i takt med nettolönerna de senaste åren (delvis på grund av jobbskatteavdraget) och att det därmed i dag finns starka incitament för många att ta även mycket lågbetalda jobb. Dock varierar de ekonomiska incitamenten med familjesammansättning och om en eventuell partner arbetar eller inte (Löfbom 2018).

Tabell 1
Andelen av alla
anställda på lågkvalificerade jobb 16–66
år och månadslön i
olika lågkvalificerade
yrkesgrupper 2016,
procent och kr

SSYK	Yrkesgrupp	Månadslön	Andel
941	Snabbmatpersonal, köks- och restaurangbiträden m fl	22 200	36,7
911	Städare och hemservicepersonal m fl	22 800	34,8
962	Tidningsdistributörer, vaktmästare och övriga servicearbetare	23 000	17,8
932	Handpaketerare och andra fabriksarbetare	25 100	3,8
961	Återvinningsarbetare	26 600	3,5
912	Tvättare, fönsterputsare och övriga rengöringsarbetare	24 800	2,0
921	Bärplockare och plantörer m fl	21 900	1,5
931	Grovarbetare inom bygg och anläggning	27 100	–
933	Hamnarbetare och ramppersonal m fl	30 000	–
952	Torg- och marknadsförsäljare	–	–

Ann: Tabellen visar yrkesgrupper på tresiffernivå enligt 2012 års version av SSYK.

Källa: Lönestrukturstatistiken.

kvalifikationsnivåerna (och huvudgrupp 9) i *Standard för svensk yrkesklassificering* (SSYK). Dessa jobb kräver utbildning eller yrkeskompetens motsvarande högst grundskola. Av alla anställda på arbetsmarknaden arbetar ca fem procent i något av dessa yrken.

Tabell 1 redovisar de yrkesgrupper som ingår i analysen, hur vanliga de är samt deras genomsnittliga månadslöner. De två största yrkesgrupperna utgörs av enklare yrken inom hotell- och restaurang samt städare och hemtjänstpersonal, vilka tillsammans står för drygt 70 procent av alla anställda på lågkvalificerade jobb. Därefter följer en bredare yrkesgrupp som bl a innefattar tidningsdistributörer, vaktmästare, anställda som hjälper till vid omflyttningar, bär bagage samt fyller på varuautomater etc. Lönerna i dessa yrken är också bland de lägsta och ligger nära den tionde percentilen (ca 22 000 kr) i den totala lönefördelningen.⁹ I många av de mindre vanliga lågkvalificerade yrkena, t ex återvinningsarbete, är i stället lönerna relativt höga. Lågkvalificerade jobb är således oftast, men inte alltid, förknippade med låga löner.

Även den genomsnittliga årliga arbetsinkomsten är mycket lägre för anställda på enkla jobb än för andra anställda (Andersson och Gullberg Brännström 2017a). En relativt stor andel av arbetstagarna på dessa jobb befinner sig i s k relativ fattigdom, dvs att de har en disponibel inkomst lägre än 60 procent av medianinkomsten (Stenberg 2016). Därutöver är det vanligare i dessa yrken än i andra att vara visstidsanställd (Arbetsmarknadsekonomiska rådet 2017). Anställda på enkla jobb har således en betyd-

⁹ Den tionde percentilen avser lönen för den individ som har en lägre (högre) lön än 90 (10) procent av alla anställda på arbetsmarknaden.

ligt svagare arbetsmarknadsposition än anställda i genomsnitt. Därmed blir rörligheten på arbetsmarknaden för personer på dessa jobb viktigare eftersom en stor sådan skulle betyda att den svaga anknytningen (och låga lönen) ofta är tillfällig.

1. Tidigare studier av lönerörlighet och lågkvalificerade jobb

Det finns en omfattande internationell litteratur om lönerörligheten på arbetsmarknaden och om huruvida lågbetalda jobb kan vara en språngbräda till sysselsättning och till bättre löner. Forskningen har också undersökt om inträden på låglönejobb ger upphov till lägre löner även i framtiden. Det finns indikationer på att lågavlönade jobb både kan fungera som språngbräda in på arbetsmarknaden och att jobbets karaktär i sig kan göra att personer fastnar på dem. Särskilt personer med låga kvalifikationer och/eller som varit arbetslösa eller utanför arbetskraften länge tycks kunna gynnas av att få sådana jobb. Vissa studier finner att lågavlönade jobb kan leda till rundgång mellan perioder av lågbetalt arbete och perioder av arbetslöshet. Andra visar att arbetsplatsens karaktär är viktig för om den lågavlönade arbetstagaren på sikt lyckas nå en högre lön (se Schnabel 2016 för en forskningsöversikt).

För Sverige finns tre studier av lönerörlighet. Forslund m fl (2012) och Konjunkturinstitutet (2014) studerar löneutvecklingen för personer som vid ett visst tillfälle befann sig i den lägsta tiondelen av lönefördelningen. Lågutbildade, äldre, kvinnor och utrikes födda har en högre sannolikhet att förbli lågavlönade än högre utbildade, yngre, män respektive inrikes födda. Den senare studien visar också att det är vanligare att ha bytt sektor, yrke, företag eller ha utbildat sig bland dem som rört sig än dem som inte rört sig uppåt i lönefördelningen. Skedinger (2014) studerar i stället anställda på eller nära respektive avtalsområdes minimilön i detaljhandeln, hotell- och restaurangbranschen samt verkstadsindustrin. En anställds lönegap (minimilön år $t+1$ – lön år t) har en signifikant påverkan på dennes årliga löneökning i alla tre branscherna. De flesta arbetstagare i den lägsta tiondelen av lönefördelningen i hotell- och restaurang samt detaljhandeln lämnar denna på ett års sikt. Men merparten flyttar bara upp till den näst lägsta tiondelen. I verkstadsindustrin var lönerörligheten betydligt lägre.

Det finns också tidigare studier av lågkvalificerade jobb definierade enligt SSYK. Andersson och Gullberg Brännström (2017a, 2017b, 2017c) visar att personalomsättningen i lågkvalificerade yrken är högre än i många andra yrken. Andelen utrikes födda av alla anställda på enkla jobb har ökat kraftigt de senaste åren, särskilt bland äldre. Författarna visar också att inrikes födda och högutbildade har större sannolikhet att lämna enkla jobb än utrikes födda och lågutbildade. De vanligaste yrkena att gå vidare till fanns inom service-, omsorgs- och försäljningsarbete. Bevelander och Irastorza (2014) visar att det både på kort och lång sikt är vanligare bland lågutbil-

dade, utomeuropeiskt födda, flykting- och anhöriginvandrare att arbeta i lågkvalificerade jobb än andra utrikes födda. Andersson Joonas m fl (2014) studerar överutbildning och finner att både inkomstpremien av att vara överkvalificerad och sannolikheten att lämna ett underkvalificerat jobb är högre för inrikes än utrikes födda.

Annan forskning fokuserar särskilt på löne- och inkomstutvecklingen för utrikes födda (relativt inrikes födda) efter tid sedan invandring. Forslund m fl (2017) visar att invandare ofta får sina första jobb i små låglöne-företag (i dag koncentrerade till tjänstesektorn). Eliasson (2013) finner att löneskillnaderna mellan inrikes och utrikes födda minskar med tid sedan invandring när hänsyn tas till selektionen in i sysselsättning. Denna minskning verkar i huvudsak drivas av löneutvecklingen inom arbetsplatsen och yrket och inte av att utrikes födda i högre grad än inrikes födda skulle förflytta sig till yrken och arbetsplatser med högre löner. Ansala m fl (2018) visar att arbetsplatsens karaktär (bl a medarbetarnas genomsnittliga lönenivå) är viktigt både för de inledande och långsiktiga (fem år framåt) arbetsinkomsterna för utrikes födda som kommit till Finland och Sverige.

2. Beskrivning av metod och datamaterial

Denna artikel studerar personer som i november 2005 var anställda på jobb på den lägsta kvalifikationsnivån enligt SSYK och som dessutom hade minst 60 dagars registrerad arbetslöshet samma år. Vi kan därmed identifiera personer som under året gått från arbetslöshet till anställning.¹⁰ Endast personer som var i åldrarna 25–54 år vid nyanställningen inkluderas. Då kan de följas fem år bakåt och tio år framåt i tiden utan att skolgång respektive ordinarie pensionsavgångar påverkar analysen. Slutligen exkluderas personer som var inskrivna på yrkes- eller folkhögskola samt högskoleutbildning under höstterminen 2005. Dessa personer arbetade sannolikt främst för att få en extrainkomst under studierna. De utfall som studeras är månadslön, årliga arbetsinkomster, arbetsmarknadstillstånd och övergångar till mer kvalificerade jobb.

Datamaterialet som används kommer från *Longitudinell Integrationsdatabas för Sjukförsäkrings- och Arbetsmarknadsstudier* (LISA). Denna datamängd har på individnivå länkats till lönestrukturstatistiken varifrån månadslön hämtas. Månadslönen är uppräknad till heltid vid deltidsarbete och viktas med lönestrukturstatistikens urvalsvikter för att göra statistiken representativ för hela populationen av anställda.¹¹

I analysen ingår ca 4 500 personer. Av dessa är runt 35 procent utrikes födda och 55 procent kvinnor. Cirka 59 procent har någon form av gymna-

¹⁰ 60 dagars arbetslöshet har valts eftersom antalet dagar under året också gäller november och december. Om en individ har mer än 60 dagars arbetslöshet vet vi att delar av den måste ha varit förlagd i oktober eller tidigare. Denna grupp är också sannolikt särskilt policyrelevant eftersom personerna bevisligen upplevde svårigheter att få ett (nytt) jobb.

¹¹ Se Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018), Fördjupning 8.2 för en mer ingående beskrivning av datamaterialet, metodval och de robusthetstester som gjorts.

sieutbildning (oavsett längd), 27 procent har högst utbildning motsvarande grundskola och 14 procent har högskoleutbildning.

3. Rörligheten på arbetsmarknaden

Årsarbetsinkomster

Figur 1 visar arbetsinkomsten (årlig inkomst från lön) över tid för dem som nyanställdes på enkla jobb 2005. Därutöver redovisas den genomsnittliga inkomsten för samtliga som var anställda på enkla jobb ett visst år i åldersgruppen 20–64 år. Det gör det möjligt att studera hur snabbt de nyanställda nådde den genomsnittliga inkomsten för alla anställda på den lägsta kvalifikationsnivån i SSYK.

Arbetsinkomsten för den studerade gruppen tycks vara relativt stabil under åren före det att de nyanställdes. Det indikerar att deras arbetsmarknadsanknytning i genomsnitt inte förbättrades redan tidigare. Mellan 2004 och 2006 ökar gruppens genomsnittliga arbetsinkomst med drygt 40 procent.

De nyanställda har en bättre arbetsinkomstutveckling än den genomsnittliga utvecklingen för alla på enkla jobb. Undantaget är mellan 2008 och 2009 då inkomsten minskade något (sannolikt till följd av finanskrisen). Men gruppen hade efter tio år inte riktigt nått upp till den genomsnittliga inkomstnivån. Det beror till stor del på att vissa av dem som anställdes snabbt föll ur sysselsättning. De som var fortsatt sysselsatta nådde däremot relativt snabbt upp till och över genomsnittet.¹²

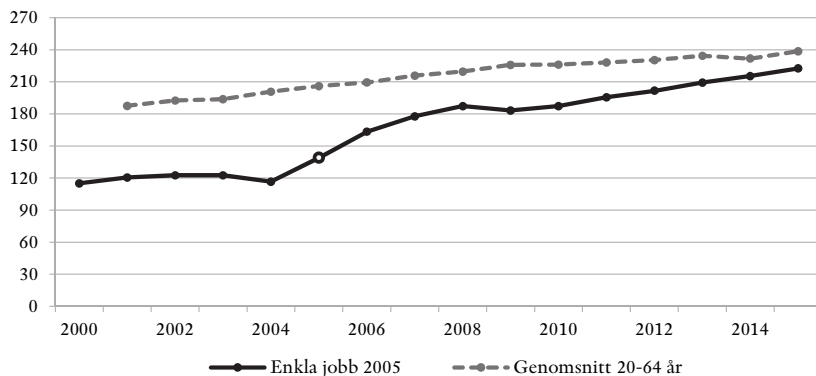
Arbetsmarknadstillstånd

I november 2004 var bara ca en tredjedel av de studerade personerna ej sysselsatta. Det var alltså inte främst långtidsarbetslösa eller personer som länge varit utanför arbetskraften som anställdes på enkla jobb 2005. Men sysselsättningsgraden tycks öka permanent efter nyanställningarna: ett år efter nyanställningen var andelen ej sysselsatta ca 15 procent. Därefter var den relativt stabil över tid, med undantag för åren 2008–09.

Figur 2 redovisar också andelen som vid olika tidpunkter befann sig i lågkvalificerade respektive mer kvalificerade yrken. Runt 15 procent hade redan 2006 gått över till mer kvalificerade arbeten. Denna andel ökar snabbast de första åren efter inträdet på enkla jobb. Men processen att nå mer kvalificerade jobb tycks fortgå även åtta år efter nyanställningarna. 2013 hade ca 43 procent av personerna i den studerade gruppen ett mer kvalificerat arbete medan knappt 37 procent var kvar på ett enkelt jobb. Slutligen kan noteras att en del av de arbetslösa som anställdes på enkla jobb 2005 var anställda på sådana jobb också i november 2004.

12 Arbetsinkomsten för personer som nyanställdes 2005 och som var fortsatt sysselsatta 2015 var drygt 260 000 kr.

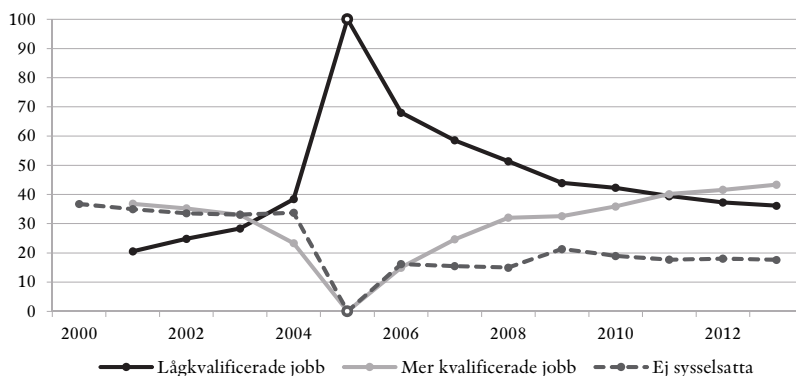
Figur 1
Årsarbetsinkomst
för tidigare arbets-
lösa som anställdes
på enkla jobb 2005,
tusental kr i 2015 års
prisnivå

Anm: Den svarta linjen avser personer i åldrarna 25–54 vid tidpunkten för nyanställning och som hade minst 60 dagars arbetslöshet under året. Den ihåliga cirkeln visar nyanställningsåret (2005). Endast personer med årsaktuell yrkesuppgift för 2005 inkluderas. Den streckade linjen avser genomsnittlig arbetsinkomst för samtliga individer i åldrarna 20–64 som hade enkla jobb i november respektive år. Personer som var inskrivna på folk- och yrkeshögskola samt vanlig högskoleutbildning 2005 exkluderas.

Källa: Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018).

Figur 2
Arbetsmarknads-
tillstånd för tidi-
gare arbetslösa som
anställdes på enkla
jobb 2005, procent

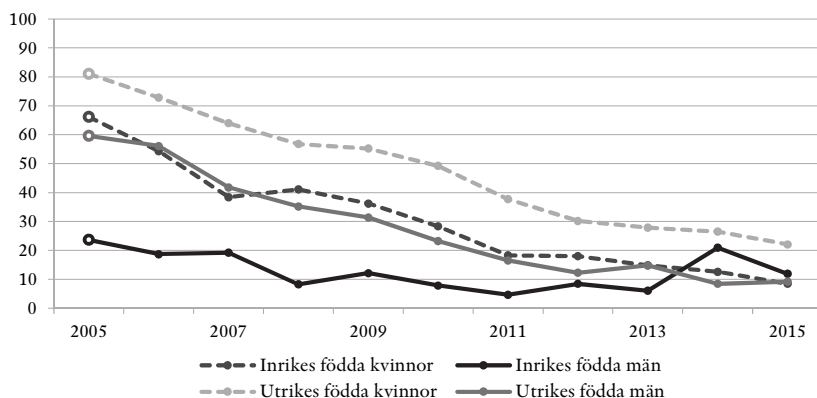
Anm: Arbetsmarknadstillstånd avser november respektive år. Mer kvalificerade jobb avser sysselsatta på kvalifikationsnivå 2–4 enligt SSYK.

Källa: Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018).

Relativ position i lönefördelningen

För att undersöka lönerörligheten för de nyanställda studerar jag vilken relativ position i lönefördelningen de har över tid. Figur 3 visar andelen som vid olika tidpunkter befann sig i den lägsta tiondelen av hela fördelningen. Här delas de studerade personerna upp efter kön och utrikes/inrikes födda.¹³

¹³ Eftersom lönestrukturstatistiken är en urvalsundersökning för företag i privat sektor med mindre än 500 anställda finns en viss osäkerhet i dessa skattningar. Många av de enkla jobben finns i mindre privata företag. Robusthetstester med arbetsinkomster för fortsatt anställda som har respektive inte har information om månadslön indikerar att rörligheten ur den lägsta tiondelen av lönefördelningen sannolikt är något lägre än vad figuren visar.

Figur 3
Andel med en lön i den lägsta tiondelen av lönefördelningen av tidigare arbetslösa som anställdes på enkla jobb 2005 och som var fortsatt anställda, procent

Anm: Månadslönen avser september eller november beroende på sektor och har för deltidsanställda räknats upp till att motsvara en heltidsanställning. Månadslönen viktas med observationsårets urvalssannolikhet, eftersom lönestrukturstatistiken är en urvalsundersökning för privat sektor. Andelarna ett visst år baseras endast på de anställda som vi kan observera lön för under samma år. Lönefördelningen baseras på anställda i åldrarna 18–64 år. För arbetstagare med flera anställningar används den högsta månadslönen. Se också figur 1.

Källa: Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018).

Skillnaderna i ingångslön är stora mellan de olika grupperna. Inrikes födda män hade sällan mycket låga ingångslöner. Av utrikes födda kvinnor gick i stället den stora merparten – ca 80 procent – in på löner längst ned i lönefördelningen. Motsvarande siffror för inrikes födda kvinnor och utrikes födda män är 60 respektive 66 procent.

De flesta, oavsett studerad grupp, verkar på sikt lämna de allra lägsta lönerna, även om det efter tio år fortfarande kvarstår vissa skillnader mellan grupperna. Denna process tycks dock gå något långsammare än för de breda grupperna som studeras i Forslund m fl (2012) och Konjunkturinstitutet (2014). Vidare är rörligheten begränsad i termer av hur långt de nyanställda rörde sig. 2015 var ca 55 (85) procent kvar i den lägsta fjärdedelen (nedre hälften) av lönefördelningen (Arbetsmarknadsekonomiska rådet 2018, figur 8.7).

Ytterligare analyser visar att utrikes födda män, inrikes födda kvinnor och särskilt utrikes födda kvinnor generellt hade ett sämre arbetsmarknadsutfall än inrikes födda män i vår studerade grupp (Arbetsmarknadsekonomiska rådet 2018, fördjupning 8.3). Dessa skillnader kvarstår i hög grad när vi samtidigt kontrollerar för andra faktorer. Men lågkvalificerade jobb tycks i högre utsträckning ha fungerat som en väg till sysselsättning för utrikes än för inrikes födda. Det finns också ett starkt positivt samband mellan utbildningsnivå vid nyanställningen och hur bra det gick på arbetsmarknaden på lång sikt.

Vidare karakteriseras de olika lågkvalificerade yrkena av olika stor rörlighet för de nyanställda. Slutligen finns också ett litet men signifikant positivt samband mellan andelen mer kvalificerade jobb på den nyanställdes

arbetsplats och sannolikheten att hen senare fick ett mer kvalificerat jobb. Sammantaget indikerar det att jobbet och arbetsplatsens karaktär är viktiga för möjligheterna att avancera senare i karriären.

4. Lågutbildade arbetslösa som anställdes kontra inte anställdes på enkla jobb

Avslutningsvis jämför jag det framtida arbetsmarknadsutfallet för de nyanställda med det för andra personer, som också hade minst två månaders arbetslöshet under 2005, men som var fortsatt registrerade som arbetslösa den sista november samma år. På så sätt kan vi se om det i genomsnitt gick bättre på arbetsmarknaden för personer som fick lågkvalificerade jobb än för dem som inte fick det. Här beaktas bara lågutbildade personer (som saknar gymnasieutbildning) därför att vi främst är intresserade av om enkla jobb kan vara en väg in på arbetsmarknaden för dem.

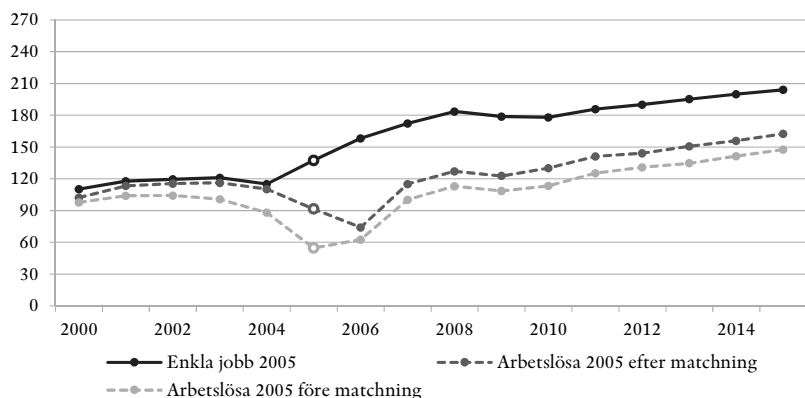
För att göra de båda grupperna mer jämförbara med varandra används *nearest neighbor*-matchning. Det betyder att vi identifierar par av personer (en nyanställd och en fortsatt arbetslös) som har så lika bakgrunds-egenskaper som möjligt. Vi kräver att varje matchat par har samma kön, födelseregion (världsdel) och utbildningsnivå 2005. Därefter identifieras par med så lika ålder och vistelsetid (för utrikes födda) 2005, arbetsinkomst 2004 samt antal arbetslöshetsdagar 2004 och 2005 som möjligt.¹⁴ Tidigare arbetsinkomster och arbetslöshet ämnar fånga personernas arbetsmarknadsanknytning före det eventuella inträdet på ett enkelt jobb.¹⁵

Figur 4 redovisar den årliga arbetsinkomsten över tid för dem som tog enkla jobb och för de fortsatt arbetslösa i november 2005, både före och efter matchningsförfarandet. Före matchningen minskar arbetsinkomsten redan 2003 och 2004 för de fortsatt arbetslösa. Så är inte fallet för dem som tog enkla jobb. Anknytningen till arbetsmarknaden skiljde sig alltså åt mellan grupperna redan före nyanställningsåret. Men efter matchningen har de två grupperna likartade arbetsinkomster mellan 2000 och 2004. Det talar för att matchningen på arbetsinkomst 2004 även fångar en stor del av skillnaden i arbetsmarknadsanknytning tidigare år.

Den framtida årliga arbetsinkomsten är i genomsnitt högre för dem som nyanställdes på enkla jobb än för de fortsatt arbetslösa, både på kort och lång sikt. Skillnaden är som störst 2006 och minskar drastiskt fram till 2008.

¹⁴ Ett bekymmer är att antalet arbetslöshetsdagar också avser november och december (efter den eventuella nyanställningen). Men det skulle sannolikt vara mer problematiskt att inte alls beakta antalet arbetslöshetsdagar under 2005.

¹⁵ Så jämförbara personer som möjligt hämtas från gruppen av fortsatt arbetslösa och matchas till gruppen som tog enkla jobb, men inte vice versa. Vi skattar således bara effekten för dem som nyanställdes. Den bör tolkas som att "anställas på ett enkelt jobb nu" jämfört med att "inte anställas på ett enkelt jobb nu, men att eventuellt anställas på ett (enkelt) jobb senare" eftersom personerna i kontrollgruppen senare kan ta lågkvalificerade jobb. Antalet fortsatt arbetslösa är stort i förhållande till dem som fick enkla jobb och inga skillnader i matchningsvariablerna mellan grupperna är statistiskt signifikanta efter matchningsförfarandet.

Figur 4
Årsarbetsinkomst för lågutbildade arbetslösa som anställdes på enkla jobb och lågutbildade som var fortsatt arbetslösa i november 2005 före och efter matchning

Anm: Se tabell 2.

Källa: Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018).

Därefter minskar den betydligt långsammare. Efter tio år är skillnaden före matchning ca 56 000 kr. Efter matchningsförfarandet minskar den till runt 39 000 kr. Således kan bakgrundsegenskaper samt tidigare arbetsinkomster och arbetslöshet bara förklara ca 30 procent av skillnaden.

Tabell 2 redovisar skattade skillnader mellan grupperna för fler långsiktiga utfall: disponibel inkomst, sysselsättningsgrad och andelen anställda på mer kvalificerade jobb. Även den disponibla inkomsten (vilken mäts på familjenivå och inkluderar samtliga inkomster efter skatter och transferringar) är högre på lång sikt för dem som tog enkla jobb än för de fortsatt arbetslösa. Men skillnaden är mindre än för arbetsinkomst. Det kan bli bero på inkomster från olika former av stöd, från företagande och inkomster från en partner.

Sysselsättningsgraden var ca tolv procent högre 2015 bland dem som nyanställdes på lågkvalificerade jobb 2005 än bland de fortsatt arbetslösa. Trots det var andelen i mer kvalificerade yrken 2013 runt 16 procent lägre. Det indikerar att enkla jobb främst fungerar som en väg in i sysselsättning och inte som någon genväg till mer kvalificerade jobb.

Det finns dock en viss subjektivitet i indelningen i kvalifikationsnivåer i SSYK; vissa yrken på den näst lägsta nivån skulle kunna tillhöra den lägsta. Men de som var anställda på mer kvalificerade jobb i november 2013 – oavsett om de var fortsatt arbetslösa eller anställda på enkla jobb 2005 – hade i genomsnitt en högre årlig arbetsinkomst än de nyanställda 2005 som var kvar på enkla jobb 2013. Det verkar alltså finnas en tydlig premie av att röra sig vidare till många av de yrken som klassificeras som mer kvalificerade.

Slutligen kan det även efter matchningsförfarandet finnas icke-observerade skillnader mellan dem som anställdes respektive inte anställdes på enkla jobb 2005 som också påverkar arbetsmarknadsutfallet. Det är således svårt att avgöra i vilken grad anställningarna på lågkvalificerade jobb i sig bidrog till det bättre arbetsmarknadsutfallet för den förra relativt den sena-

Tabell 2
Skattad skillnad i
framtida inkomst och
arbetsmarknadstill-
stånd mellan lågutbil-
dade arbetslösa som
anställdes på enkla
jobb och lågutbil-
dade som var fortsatt
arbetslösa i november
2005.

Variabler	Skillnader före matchning	Skillnader efter matchning
Arbetsinkomst 2015	56,4 (3,9)	38,8 (5,7)
Disponibel inkomst 2015	29,7 (3,8)	14,0 (5,1)
Sysselsättningsgrad 2015	0,19 (0,01)	0,12 (0,02)
Mer kvalificerat arbete 2013	0,13 (0,01)	0,16 (0,02)
Antal observationer	23 400	2 264

Anm: Tabellen redovisar den skattade skillnaden mellan lågutbildade (högst förgymnasial utbildning) tidigare arbetslösa som var anställda på enkla jobb i november respektive var fortsatt arbetslösa i slutet av november 2005. Inkomster uttrycks i tusental kr. Andel sysselsatta och andel i mer kvalificerade yrken uttrycks i kvoter. Matchningsmetoden är av typen *nearest neighbor* och sker på kön, födelseregion och utbildningsnivå (exakt matchning) samt ålder, vistelsetid (för utrikes födda), arbetsinkomst 2004 och arbetslöshetsdagar 2004 och 2005 (så nära matchning som möjligt). Matchningen sker med återläggning. Alla skillnader är statistiskt signifikanta på enprocentsnivån.

Källa: Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018).

re gruppen. Samtidigt pekar forskning på att man genom att ta hänsyn till tidigare arbetsmarknadsutfall kan fånga upp en stor del av icke-observerade skillnader (se t ex Caliendo m fl 2014).

5. Avslutande diskussion

Denna artikel har studerat hur det gick på lång sikt på arbetsmarknaden för tidigare arbetslösa som 2005 anställdes på jobb med mycket låga kvalifikationskrav. De yrken som studerats tillhör den lägsta kvalifikationsnivån enligt Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK) och innefattar bl a städ- och hemservicearbeten, enklare jobb inom hotell- och restaurang samt andra lågkvalificerade servicearbeten.

Det finns en betydande rörlighet på arbetsmarknaden för de arbetslösa som anställdes på sådana ”enkla jobb”. Många går så småningom över till mer kvalificerade arbeten och av dem som var fortsatt anställda lämnade de allra flesta den lägsta tiondelen av lönefördelning för högre löner (och arbetsinkomster). Samtidigt är rörligheten begränsad i termer av hur långt de anställda rörde sig. Merparten var kvar i den lägsta fjärdedelen av lönefördelningen. Av dem som gick vidare till mer kvalificerade jobb arbetade de allra flesta i yrken på den näst lägsta kvalifikationsnivå.

En del av dem som anställdes föll också snabbt ur sysselsättning. Vidare hade vissa redan tidigare år varit anställda på enkla jobb – innan de blev arbetslösa – vilket tyder på en rundgång mellan arbetslöshet och lågkvalificerade (lågbetalda) jobb.

Slutligen jämförs lågutbildade arbetslösa (utan gymnasieutbildning)

som tog enkla jobb med personer med liknande bakgrundsegenskaper som i stället var fortsatt arbetslösa. Analysen ger stöd åt att anställningar på lågkvalificerade jobb kan bidra till en högre sysselsättningsgrad och därigenom högre arbetsinkomster – både på kort och lång sikt. Däremot tycks inte enkla jobb fungera som någon genväg till mer kvalificerade yrken. Erfarenhet från dessa verkar alltså inte i någon högre grad kunna kompensera för låga färdigheter och låg utbildning.

Den sammantagna slutsatsen blir att lågkvalificerade jobb kan fungera väl som en väg in i sysselsättning och till högre inkomster för personer med svag anknytning till arbetsmarknaden. Enkla jobb är emellertid inte någon mirakelmedicin. Men det finns inte någon sådan. Det tycker jag är ett starkt argument för att använda alla tillgängliga verktyg för att förbättra utsatta gruppers arbetsmarknadsetablering. Det inkluderar att genom lägre löner försöka tillskapa fler permanenta jobb med låga kvalifikationskrav. Det verkar finnas en efterfrågan på sådana arbeten enligt den företagsenkät som Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017) genomförde.

Samtidigt bör man inte förvänta sig att mycket lågbetalda arbeten snabbt skulle öppna upp resten av den mer välbetalda arbetsmarknaden för personer som i dag står långt ifrån den. Det understryker behovet av att ge generösa utbildningsmöjligheter till dem som tar sådana nya ”enkla jobb”, vilket särskilt poängterats av Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017, 2018).

Det blir också viktigt att minimera risken för lönesänkningar för befintligt anställda och personer som ändå (snabbt) skulle hitta ett jobb (dvs att inte försämra det som i dag fungerar bra). Det skulle kunna ske genom en större differentiering av minimilönerna i vissa kollektivavtal efter t ex erfarenhet. Det kan också ske genom tillskapandet av nya typer av lågkvalificerade arbeten (som i dag inte finns inskrivna i kollektivavtalen). Därför skulle jag vilja se en utredning från arbetsmarknadens parter som undersöker möjligheterna att åstadkomma sådana jobb. Dessa bör ses som komplement till etableringsjobben.

Andersson, F W och S Gullberg Brännström (2017a), ”Stor andel utrikes födda bland personer på enkla jobb”, Statistiska centralbyrån, Örebro.

Andersson, F W och S Gullberg Brännström (2017b), ”Vilka lämnar de enkla jobben?”, Statistiska centralbyrån, Örebro.

Andersson, F W och S Gullberg Brännström (2017c), ”Hög personalomsättning i enkla jobb”, Statistiska centralbyrån, Örebro.

Andersson Joona, P, N Datta Gupta och E Wadensjö (2014), ”Overeducation among Immigrants in Sweden: Incidence, Wage Effects and State Dependence”, *IZA Journal of Migration*, vol 3, s 1–23.

Ansala, L, O Åslund and M Sarvimäki (2018), ”Finding a Ladder: Entry Jobs, Ethnic Segregation and Labor Market Integration”, manuskript, Aalto-universitetet.

Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2016), *Dags för större lönespridning?*, Arbetsmarknadsekonomiska rådet, Stockholm.

Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2017), *Tudelningsarna på arbetsmarknaden*, Arbetsmarknadsekonomiska rådet, Stockholm.

Arbetsmarknadsekonomiska rådet (2018), *Olika vägar till jobb*, Arbetsmarknadsekonomiska rådet, Stockholm.

Bevelander, P och N Irastorza (2014), ”Catching Up: The Labour Market Inte-

REFERENSER

gration of New Immigrants in Sweden”, Migration Policy Institute och International Labour Office, Washington DC och Genève.

Caliendo, M, R Mahlstedt och O A Mitnik (2014), ”Unobservable, but Unimportant? The Influence of Personality Traits (and Other Usually Unobserved Variables) for the Evaluation of Labor Market Policies”, IZA Discussion Paper 8337, Bonn.

Egebark, J och N Kaunitz (2013), ”Sänkta arbetsgivaravgifter för unga”, Rapport 2013:26, IFAU, Uppsala.

Eliasson, T (2013), ”Decomposing Immigrant Wage Assimilation: The Role of Workplaces and Occupations”, IFAU Working Paper 2013:7, Uppsala.

Finanspolitiska rådet (2016), *Finanspolitisk rapport 2016*, Stockholm.

Forslund, A, L Hensvik, O Nordström Skans och A Westerberg (2012), ”Kollektivavtalen och ungdomarnas faktiska begynnelselöner”, Rapport 2012:19, IFAU, Uppsala.

Forslund, A, L Liljeberg och O Åslund (2017), ”Flykting- och anhöriginvandrares

etablering på den svenska arbetsmarknaden”, Rapport 2017:14, IFAU, Uppsala.

Konjunkturinstitutet (2014), *Lönebildningsrapporten 2014*, Konjunkturinstitutet, Stockholm.

LO (2018), *Därför behöver Sverige etableringsjobb*, LO, Stockholm.

Löfbom, E (2018), *Lönar sig arbete 2.0? En ESO-rapport med fokus på nyanlända*, Rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi 2018:2, Stockholm.

Schnabel, C (2016), ”Low-wage Employment”, *IZA World of Labor*, vol 276, s 1–10.

Skedinger, P (2014), *Lönedynamik bland lågavlönade*, underlagsrapport, Konjunkturinstitutet, Stockholm.

SNS Konjunkturråd (2017), *Åtgärder för en inkluderande arbetsmarknad*, SNS, Stockholm.

Stenberg, L (2016), *Språngbräda eller fallucka – en analys av enkla jobb och working poor i Sverige*, Tankesmedjan Tiden, Stockholm.

Valentin, H (2017), ”Hur ska de enkla jobben kunna trolas fram?”, debattartikel, *Svenska Dagbladet*, 5 juni 2017.